

1976-20

§ 137-138

761215-1

(137) (1) (Přepis SŠaŽ – Dunaj, 15. 12. 76; z mgf. záznamu rozhovoru 15. 12. 76 u **Stang**).

Jak jsi to uvedl, tak to trochu jde napříč nebo proti mému úmyslu; já jsem předpokládal, že pro vás bude atraktivnější jiná stránka té věci, a tak bude třeba, abyste se sami rozhodli. Ta celá věc vznikla, jak je ze začátku patrné, jako příspěvek Kosíkovi; a já jsem tam považoval za takový vrchol toho příspěvku to povídání o extázi (přesně: ek-stázi), a to proto, že jsem měl za to, že to je asi ta největší kuriozita, kterou tam do toho Kosík dostane. A to zarámování kolem tou politikou atd. bylo spíš míněno, aby to nebyla jenom taková cizorodá záležitost, ale aby bylo vidět, že to má jakousi souvislost s Kosíkem a jeho působením. No a proto jsem tam také navázal na některé jeho vlastní formulace a zejména na tu, kde v odvolání na Husa hovoří o rozumu a svědomí. No a první můj úmysl byl, navázat zejména na to svědomí a ukázat, že takové svědomí si nemůže jen tak někdo brát do úst, že to také ještě něco znamená, že to není jen hezké slovo. Ale pak mi napadlo, že možná skoro ještě lepší, když to má být přesvědčivější, je demonstrovat tu celou věc na rozumu, spíš než na svědomí. A tak jsem se toho svědomí tam moc ani nedotýkal a celou tu věc jsem postavil na rozumu, na myšlení a na reflexi. No a to měl být takový doklad pro to, že když někdo hovoří o rozumu a svědomí, tak si musí uvědomit, co to obnáší, a že tedy předpokladem života, který je postaven na rozumu a na svědomí je, že také ten rozum a to svědomí jsou postaveny ještě na něčem dalším, bez čeho to není vůbec možné. Takže kdyby někdo chtěl, tak by to mohl chápat jako jakýsi takový druhořadý, odvozený pokus o jakýsi důkaz „existence boží“. Což ovšem já tak neformuluju, ne proto, že šlo o Kosíka, nýbrž že sám to nepovažuju za šťastné to takhle formulovat, protože vůbec ten termín „bůh“ mi připadá jako záležitost dost cizí křesťanství a židovství, jako něco, co patří ke koloritu doby nebo epochy, všechno je všude plné bohů, a tak se o tom „Bohu“ také tady mluví, ale v podstatě tu jde o něco jiného. Čili já bych to takto neformuloval a místo o Bohu mluvím o pravdě, o nepředemětné skutečnosti apod. Fakticky je to totéž, jenom že ten termín „bůh“ považuju za myticky, mytologicky zatížený. Jinak to však, jak mám za to, všechny ostatní náležitosti má, takže by se o tom takto dalo také hovořit.

A tak, já bych nejraději slyšel od vás, co právě o tomto argumentu, o tom postupu argumentace soudíte, tj. o tom, že reflexe je jakýsi návrat

vědomí k sobě, že předpokladem reflexe je aktivita – v posledu reflexe je vždy reflexí nějaké aktivity, a to buď nějaké jiné reflexe, anebo přímo nějaké praktické aktivity nemyšlenkové – že tedy základem je čin, akce, aktivita, v níž se subjekt neztrácí, do níž nepřechází zcela, nýbrž z níž se vrací k sobě. Když třeba truhlář udělá stůl, tak nepřechází ve stůl, nestane se stolem, ale zůstává truhlářem. Ten stůl tu zůstává jako takový vnější relikv jeho činnosti, ale on se od toho relikvu dovede odpoutat, nezůstává s ním spjat, ale vrací se k sobě, takže může přistoupit k další činnosti, třeba na dalším stole nebo na něčem jiném. Tedy základem toho, aby subjekt byl subjektem, je, že není ztotožněn se svými akcemi, nýbrž že se z nich vrací sám k sobě, že zůstává sám sebou, samozřejmě změněný, poněvadž každá taková aktivita, akce mění nejenom to osvětí kolem, ale ten subjekt sám – to ovšem tedy neznamená, že by subjekt zůstal sám sebou jako nějaký substrát, – ale každopádně se vrací sám k sobě a navazuje sám na sebe. A tak se subjekt k sobě vrací – to je jakási „flexe“, a teď v tom vědomí je to zvláštním způsobem reprodukováno ještě znovu, čili je to opětovné vracení k sobě: člověk se ve vědomí opouští a ve vědomí se zase vrací k sobě. A teď se pokouším ukázat – já to tady, odpusťte, opakuju, protože Slávek to nečetl – pokud by šlo skutečně o to, že vědomí se opouští, aby se mohlo k sobě vrátit, jenom ve vědomí, tak se vlastně neopouští. To znamená, že na sebe třeba zapomené a svou pozornost upře na něco jiného – ale stále to je ve vědomí, čili vědomí tu zůstává samo sebou. Ale jestliže jde o skutečnou, podstatnou reflexi, tak to vědomí se musí skutečně, podstatně opustit. Aby se opustilo, musí nikoliv zůstat při sobě a u sebe a v sobě, ale musí se opustit, musí vykročit samo ze sebe, musí se nechat za sebou, vykročit před sebe, mimo sebe: a tohleto, když tu etapu, tu složku toho dění, která znamená pobyt vědomí mimo sebe, tu ve shodě s prastarou tradicí nazývám „ek-stazí“, aby ho nebyl ten běžný, nereflektovaný význam, píšu právě ek-staze a nikoliv extaze. Není to ostatně nic nového; tento termín, i když v jiném smyslu, zařadil do svých textů třeba také Heidegger. A dovozují potom, že reflexe je možná jedině na základě tohoto ek-statického pobývání vědomí člověka mimo sebe. A jedině – a to proto, že jedině v tomto ekstatickém pobývání mimo sebe se vědomí může dočkat setkání, a to setkání s něčím, „co“ nejsou věci a „co“ je schopno člověka oslovit. Na takové předběžné rovině to jsou lidé, druzí lidé; setkat se s druhým člověkem jako s člověkem, tj. ne jako s nějakým objektem, předpokládá již toto ek-statické pobývání mimo sebe. Když naslouchám, když chci druhému rozumět, musím do značné míry „opustit“ sám sebe. Ale to ještě není to nejradikálnější.

761215-2

(138) (2) (pokračování)

To nejradikálnější je, když se svými názory, se svých vychováním, s tradicí, v níž jsem zakotven a v níž jsem byl vychován, a se svými předsudky a já nevím s čím ještě vším, se vším všudy, když jsem otevřen setkání s pravdou, která mi to všechno přechází. Čili tam právě dochází k tomu základnímu, o čem ostatně čteme také v evangeliích, to „zapři sebe sám“ nebo „nehledej svou duši - kdo ji hledá, ten ji ztratí“ apod., tyhleto momenty tam jsou. Člověk skutečně musí sám sebe popřít, musí se nechat za sebou a vykročit na místa, kde už to vlastně není on, kde se vydává všanc jakési „síle“ nebo „mohutnosti“, jakémusi oslovení, výzvě, vedení nebo jak jinak bychom to řekli, které z něho udělá někoho jiného. A teprve po tomto setkání se člověk vrací sám k sobě, „nalézá se“ - ale sám k sobě, to znamená ke své minulosti, ta minulost jeho je ovšem někdo jiný, protože on se mezitím změnil, ale nicméně podstatné zůstává, že on se opravdu ke své minulosti vrací a navazuje na ni, i když „kriticky“, tj. tak, že ji opravuje, napravuje, že změní svou existenci, že změní svůj životní styl, svou orientaci, své smýšlení - tomu se říká „*metanoia*“, to je ta změna smýšlení (a pak vůbec života), která vyplývá z toho setkání ek-statického s oslovující pravdou - a je obrácen tou pravdou zpět, jednak k sobě a přes sebe zase k těm druhým, <...> [zde text končí, pozn. red.]